

School Wide Positive Behavior Support implementeren in het mbo

Docent-onderzoeker | Anouk Braakhuis
Practor | Inge Zweers
Practoraat Versterken Leerproces

Docenten van de opleidingen Dienstverlening niveau 2 (Helpende zorg en welzijn, Medewerker sport en recreatie en Medewerker facilitaire dienstverlening) ervaren de doelgroep als complex. Ze vinden het lastig om studenten in de juiste leerhouding te krijgen. Om de studenten van de opleidingen Dienstverlening niveau 2 beter tot leren te laten komen, zijn de docenten vanaf 2023 Schoolwide Positive Behavior Support (SWPBS) gaan invoeren. SWPBS is een aanpak met als doel om schoolbreed en vanuit gedeelde waarden een veilig en respectvol pedagogisch klimaat te creëren waarin alle studenten optimaal kunnen profiteren van het geboden onderwijs. Het invoeren van zo'n interventie vraagt veel van een team. Om die reden wordt onderzoek gedaan wat bevorderende en belemmerende factoren zijn in het implementatieproces en wat passende strategieën zijn om de interventie SWPBS volledig te implementeren en onderdeel te maken van de dagelijkse denk- en handelwijze van de betrokken teams.

Binnen de opleidingen Dienstverlening niveau 2 (DV2) bestaat de wens om gezamenlijk te werken aan het versterken van het pedagogisch klimaat. Docenten ervaren deze doelgroep als complex en signaleren dat het soms lastig is studenten in de juiste leerhouding te krijgen. Met name in het middelbaar beroepsonderwijs niveau 2 neemt het aantal studenten in een kwetsbare positie toe. De groep kenmerkt zich vooral door een grote diversiteit en studenten kampen in sommige gevallen met meervoudige problematiek. Dit leidt tot meer absentie en gedragsproblematiek op school en in de klas. Hoewel een groot deel van de studenten succesvol is, heeft ongeveer een derde intensievere begeleiding nodig om een diploma te behalen (Onderwijsinspectie, 2019; SBB, 2020). Dit vraagt van docenten op mbo-niveau 2 extra inzet op de relatie met studenten, voordat zij effectief kunnen onderwijzen (Groeneberg & Hermanussen, 2012). Succesvolle opleidingen investeren dan ook nadrukkelijk in pedagogische aanpakken die aansluiten op de onderwijsbehoeften van hun studenten (Inspectie van het Onderwijs, 2020b).

De meeste studenten hebben behoefte aan een veilig en respectvol pedagogisch klimaat. Deze moet gericht zijn op het vergroten van hun vertrouwen dat zij de opleiding aankunnen. Ook hebben zij aanmoediging

nodig om door te zetten. Dat is voor docenten – en specifiek voor docenten van de opleidingen DV2 – aanleiding om studenten veel persoonlijke aandacht te geven en te werken aan een positieve beïnvloeding van hun gedrag voor onderwijssucces (Inspectie van het onderwijs, 2020a).

SWPBS

Iedere school heeft de opdracht een veilig en respectvol pedagogisch klimaat te realiseren. Binnen de opleidingen DV2 realiseerden de docenten zich dat ze studenten vooral aanspraken op negatief gedrag. Dat wilden ze veranderen in een meer proactieve aanpak, om zo meer positiviteit te creëren. Het raamwerk van SWPBS kan worden benut voor het realiseren van een gezamenlijke positieve benadering, passend bij de school/afdeling, cultuur, missie en visie. SWPBS is een evidence-based aanpak om de sociale veiligheid te vergroten, werkdruk in teams te verminderen en het ondersteuningsaanbod op de school effectief en efficiënt te organiseren (www.swpbs.nl). De aanpak heeft als doel om schoolbreed en vanuit gedeelde waarden een veilig en respectvol pedagogisch klimaat te creëren dat alle studenten in staat stelt om optimaal te profiteren van het geboden onderwijs. De aanpak bestaat uit een combinatie van het schoolbreed en preventief toepassen van een set gedragsbeïnvloedende technieken, het schoolbreed

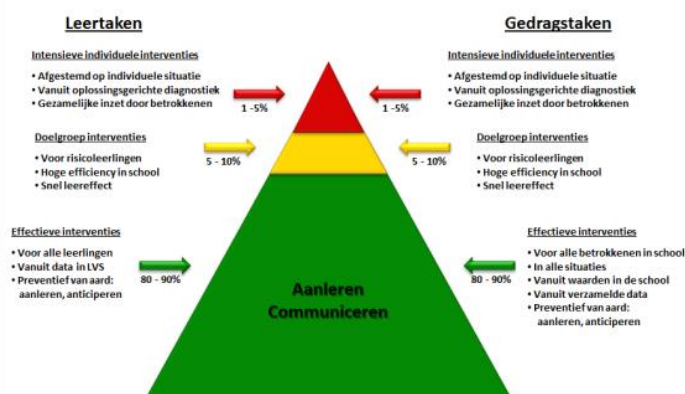
registreren/signaleren van ongewenst gedrag en het op maat inzetten van bestaande interventies in verschillende mate van intensiteit voor studenten die risicovol gedrag vertonen. Door aanvullend hierop actief samen te werken met ouders en de zorg, wordt toegewerkt naar een klimaat waarin sociaal gedrag wordt bevorderd en gedragsproblemen worden voorkomen (Kennisrotonde, 2018). De interventie SWPBS kenmerkt zich door vijf pijlers die de implementatie in scholen ondersteunt:

1. Schoolbreed werken aan gedrag vanuit gedeelde waarden.
2. Preventie staat centraal; zoveel mogelijk voorkomen van gedragsproblemen.
3. Positieve insteek: aanleren, oefenen en waarderen van gewenst gedrag op basis van heldere, eenduidige verwachtingen.
4. Planmatige, systematische aanpak op basis van data.
5. Partnerschap met ouders en samenwerking met ketenpartners (Nelen et al., 2016).

SWPBS is een overkoepelende term voor een systematische en gelaagde gedragsaanpak. De aanpak wordt weergegeven als een piramide met drie niveaus van ondersteuning (zie figuur 1). Op niveau 1 van de piramide (groen) bevinden zich de gedrags- en didactische interventies die als doel hebben de vaardigheden van alle studenten te versterken, onder wie de 85-90% studenten die zich gunstig ontwikkelen. Niveau 2 (oranje) bevat interventies voor die studenten (5-10%) die een verhoogd risico lopen op de ontwikkeling van probleemgedrag. Het gaat hierbij om studenten met beginnend probleemgedrag die extra ondersteuning nodig hebben om zich de schoolwaarden eigen te maken en zich te houden aan de gedragsverwachtingen die de school heeft opgesteld. Niveau 3 (rood) van de piramide bevat interventies voor de 1-5% van de studenten die kampen met ernstige(r)

Figuur 1

Schoolbrede aanpak om gedrag en leerprestaties te versterken

gedragsproblemen. Er is voor deze groep, naast de structuur en de zorg die SWPBS schoolbreed garandeert, soms een intensievere vorm van hulp nodig (Leeuwen et al., 2012).

Implementatie

Hoewel de interventie SWPBS veelbelovend is gebleken in het bevorderen van positieve gedragsveranderingen en het verbeteren van de schoolcultuur in het primair en voortgezet onderwijs, is het succes ervan sterk afhankelijk van de manier waarop het wordt geïmplementeerd. Effectieve implementatiestrategieën moeten worden ontwikkeld en toegepast om ervoor te zorgen dat deze interventie duurzaam en effectief is. Belanghebbenden in de school moeten aandacht besteden aan en strategieën opbouwen rond de volgende formule voor succes:

Figuur 2

Implementatieformule voor succes (Duda et al., 2014)

Geleid door deze formule wordt duidelijk dat alle drie de onderdelen even belangrijk zijn. Scholen moeten aandacht besteden aan:

1. Het zorgvuldig kiezen van een interventie die bij – mits getrouwe invoering in de praktijk – leidt tot de gewenste uitkomsten (*effectieve interventie*);
2. Het continue proces van interactieve factoren (o.a. zorgvuldige en intentionele organisatorische, personele en materiële aanpassingen onder stevige leiding) die noodzakelijk zijn om het volledige en effectieve gebruik van de interventie in de praktijk te ondersteunen (*effectieve implementatie methoden*);
3. Het creëren van een (leer)cultuur die het gebruik van de interventie langdurig kan ondersteunen, zelfs voor toekomstige generaties (*faciliterende en ondersteunende context*) (Fixsen et al., 2005; NIRN, 2013).

Determinantenanalyse

In een implementatieproces spelen veel bevorderende en belemmerende factoren mee. Deze factoren worden ook wel determinanten genoemd. Bij de inrichting van een implementatieproces is het daarom belangrijk om een determinantenanalyse uit te voeren om hier inzicht in te krijgen. Determinanten die een rol spelen bij de implementatie zijn onder te verdelen in een viertal categorieën. Als eerst de interventie; kenmerken van de interventie zoals complexiteit en helderheid. De tweede determinant is de professional; kenmerken van de gebruiker zoals

kennis en vaardigheden om de interventie goed te kunnen aanbieden. Ook speelt de organisatie een rol bij de implementatie. Denk hierbij aan kenmerken van de organisatie zoals procedures en structuur. De laatste determinant is de omgeving; kenmerken van de omgeving zoals regels en wetgeving (Daamen, 2015). Inzicht in deze determinanten kan het succes van de implementatie beïnvloeden. De determinanten zijn te beïnvloeden via implementatiestrategieën, waardoor de kans van slagen van de implementatie groter wordt.

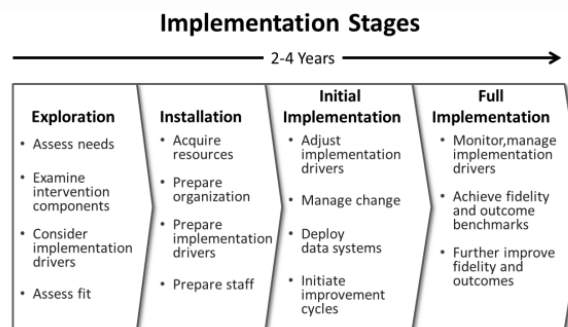
Implementatiefases

Om een interventie succesvol te implementeren, is het essentieel om het implementatieproces te benaderen als een dynamisch en cyclisch geheel. Implementatie is geen eenmalige gebeurtenis, maar een proces van zorgvuldig doordachte organisatorische, personele en materiële aanpassingen onder stevige en consistente leiding. Dit proces voltrekt zich doorgaans over een periode van twee tot vier jaar (Bertram et al., 2011; Fixsen et al., 2009). Ook bij de invoering van SWPBS in het onderwijs wordt uitgegaan van een implementatieperiode van twee tot vier jaar (Nelen et al., 2020). Deze implementatie loopt gefaseerd in vier opeenvolgende stadia: exploratie, installatie, initiële implementatie en volledige implementatie (zie figuur 3).

Op ROC van Twente is in het schooljaar 2022-2023 gestart met de implementatie van SWPBS bij drie onderwijsteams Dienstverlening. Deze implementatie volgt de theoretisch onderbouwde fasering zoals weergegeven in figuur 3. Hieronder worden de implementatiefases nader uitgewerkt, waarbij het proces bij de opleidingen DV2 wordt beschreven om inzicht te geven in de wijze waarop de fases gestaltes krijgen in de praktijk.

Exploratie. In de exploratiefase onderzoeken teams of de interventie past bij de behoeften van de populatie en de middelen van de organisatie. De organisatie onderzoekt de match tussen de kenmerken van de doelgroep, de beschikbare middelen en de interventie. Hierbij worden mogelijke barrières geïdentificeerd, zoals financiering, personeel en organisatorische aanpassingen die nodig kunnen zijn om de interventie effectief te implementeren en op de lange termijn te behouden. Het resultaat van deze fase is meestal een beslissing over de geschiktheid van de interventie en een duidelijk plan voor de volgende stappen in de implementatie.

In deze fase heeft ROC van Twente zich laten informeren over de SWPBS-aanpak en hebben de docenten zichzelf de vraag gesteld in hoeverre de aanpak een aanvulling vormt op wat de school al doet om het schoolklimaat positief te beïnvloeden. Aan het eind van deze fase kon geconcludeerd worden dat er draagvlak was voor SWPBS bij de directie en bij minimaal

Figuur 3

Implementatiefases (Bertram et al., 2015)

80% van het docententeam. De directie was bereid zich inhoudelijk, logistiek en financieel langdurig te committeren aan SWPBS en docenten toonden zich bereid om hun aandacht tijdens de lessen systematisch te verleggen van probleemgedrag naar gewenst gedrag en tijd te investeren in het registreren van gegevens over gedrag.

Installatie. De installatiefase omvat het creëren van de infrastructuur en het implementeren van de noodzakelijke organisatorische ondersteuning voor het uitvoeren van de interventie. Dit kan activiteiten omvatten zoals het verwerven van middelen die nodig zijn voor de implementatie, het identificeren van bronnen voor training en coaching, het bieden van initiële training voor medewerkers, het vinden of ontwikkelen van evaluatie-instrumenten en het bieden van toegang tot benodigde materialen, datasystemen en apparatuur.

In de installatiefase heeft het team van ROC van Twente zich voorbereid op de invoering van SWPBS op de werkvloer. SWPBS elementen werden vormgegeven om sociaal gedrag bij alle studenten te stimuleren, zoals het kiezen van de schoolwaarden en deze te vertalen naar gedragsverwachtingen, maar ook aan het ontwerpen van een schoolbreed systeem van bekrachtiging. De installatiefase heeft het eerste schooljaar in beslag genomen. Aan het eind van deze fase waren er drie waarden vastgesteld (respect, veiligheid, verantwoordelijkheid). Er is een matrix met gedragsverwachtingen voor alle plekken in de school en de gedragsverwachtingen zijn visueel gemaakt. Lessen in 'goed gedrag' voor meerdere gedragsverwachtingen zijn ontworpen en afspraken zijn gemaakt over eenduidige consequenties die kunnen volgen op ongewenst gedrag.

Initiële implementatie. In de fase van initiële implementatie beginnen teamleden de overeengekomen strategieën of acties te gebruiken. Uit onderzoek blijkt deze fase "de meest kwetsbare fase," waarin de doorzettingskracht die nodig is om nieuwe interventie toe te passen soms resulteert in het opgeven en terugkeren naar de oude werkwijze. Het is in deze

fase cruciaal om het volledige en effectieve gebruik van nieuwe interventie te ondersteunen en behaalde successen te vieren.

ROC van Twente bevindt zich op dit moment in de fase van initiële implementatie. Er is een vertaalslag gemaakt van de theorie naar de praktijk. De aandacht is vooral uitgegaan naar het invoeren van schoolbrede interventies op het groene niveau (zie figuur 1). Zo zijn er lessen gegeven in goed gedrag, hanteren de teams eenduidige consequenties op ongewenst gedrag en worden gedragsincidenten door het team geregistreerd. Daarnaast zijn enkele interventies op geel niveau ontwikkeld en ingezet, zoals het houdingsboekje (Leeuwen et al., 2012).

Volledige implementatie. Volledige implementatie betekent dat de meeste teamleden de nieuwe of aangepaste interventie op een consistente manier uitvoeren. Dit verhoogt de kans om resultaten te behalen die vergelijkbaar zijn met die uit onderzoek of andere succesvolle initiatieven. Volledige implementatie houdt in dat de implementatiedrivers goed zijn geïnstalleerd, makkelijk toegankelijk zijn, goed werken om de modeltrouw te ondersteunen, en regelmatig worden geëvalueerd om verbeteringen door te voeren (Bertram, Blase, e.a., 2011).

Figuur 3 lijkt een lineaire voortgang door de implementatiefases te tonen, maar in werkelijkheid kunnen veranderingen in sociaal-economische omstandigheden, financiering, leiderschap, personeelsomloop of andere gebeurtenissen ertoe leiden dat een organisatie terugkeert naar eerdere fases om stappen te herhalen.

Implementatie van SWPBS op ROC van Twente

Om de implementatie van SWPBS tot een succes te maken, begeleidt een externe PBS-coach de zes PBS-coaches op ROC van Twente. Samen stippen zij de SWPBS route uit, zetten zij activiteiten in gang, monitoren zij de activiteiten en sturen waar nodig bij. Deze groep is een afspiegeling van het team en wordt ook wel de stuurgroep genoemd. De groep bestaat uit een teammanager van één van de betrokken teams, zes

docenten (twee uit elk team) en een externe PBS-coach vanuit expertisecentrum PBS. Om de implementatie van en ervaringen met SWPBS in de drie teams DV2 te onderzoeken, sluiten ook een docent-onderzoeker en de practor vanuit practoraat Versterken Leerproces aan. De stuurgroep komt maandelijks bijeen om stappen te zetten in het implementeren en borgen van SWPBS in de school. De stuurgroep vervult dan ook een hoofdrol in de installatiefase, fase van initiële en volledige implementatie.

Onderzoeksvragen

De beschrijving van de vier implementatiefases laat zien dat het invoeren van een interventie zoals SWPBS een langdurig, zorgvuldig en cyclisch proces is. De teams DV2 bevinden zich momenteel in de fase van initiële implementatie. Hoewel er al belangrijke stappen zijn gezet, is volledige implementatie nog niet bereikt. Dit roept vragen op over de huidige voortgang, de beïnvloedende factoren en wat nodig is om de volgende implementatiefase succesvol te realiseren. Om hier inzicht in te krijgen en het implementatieproces verder te ondersteunen, is de volgende hoofdvraag opgesteld: *'Hoe zorgen we ervoor dat we SWPBS volledig implementeren binnen het onderwijs bij de opleidingen Dienstverlening niveau 2?'*

Om antwoord te geven op bovenstaande hoofdvraag zijn een drietal deelvragen geformuleerd:

1. In welke mate is SWPBS geïmplementeerd bij de drie teams DV2?
2. Wat zijn bevorderende en belemmerende factoren bij het implementeren van SWPBS binnen de opleidingen DV2?
3. Wat hebben de teams DV2 nodig om van initiële implementatie naar volledige implementatie te gaan?

Methoden

Deelnemers SWPBS

Alle docenten en studenten van de opleidingen Dienstverlening (Helpende zorg en welzijn, Medewerker sport en recreatie en Medewerker facilitaire dienstverlening) zijn betrokken bij de implementatie van SWPBS. Het aantal docenten en studenten per opleiding is te vinden in tabel 1.

Tabel 1

Aantal deelnemers interventie SWPBS

		Docenten	Studenten	
			BOL	BBL
Medewerker sport en recreatie	Enschede	10	70	-
Helpende zorg en welzijn	Hengelo	24	200	16
	Almelo	20*	87	89
Medewerker facilitaire dienstverlening	Almelo	*	26	7
Totaal		54	383	112

* Het docententeam op locatie Almelo verzorgt de lessen voor zowel opleiding Helpende zorg en welzijn en opleiding Medewerker facilitaire dienstverlening.

Deelnemers en procedure onderzoek

Om antwoord te geven op de vraag in welke mate SWPBS is geïmplementeerd bij de drie teams DV2 vullen de docenten uit de stuurgroep jaarlijks in mei een vragenlijst in voor hun eigen team. Dit gebeurt onder leiding van de externe PBS-coach. De vragenlijst wordt jaarlijks ingevuld om te kijken of de mate en kwaliteit van de implementatie van SWPBS verbeterd is. Op basis van de resultaten wordt een plan van aanpak opgesteld voor het komende schooljaar.

Om de vraag 'Wat zijn bevorderende en belemmerende factoren bij het implementeren van SWPBS binnen het mbo?' te beantwoorden wordt in het eerste jaar van het onderzoek een digitale vragenlijst uitgezet onder alle docenten van de drie teams DV2 (n=53). Docenten kunnen op vrijwillige basis de vragenlijst invullen. Het doel van de vragenlijst is het in kaart brengen welke determinanten het gebruik van de interventie beïnvloeden. De vragen zijn gericht op determinanten met betrekking tot de innovatie, de gebruiker en de organisatie. Op deze determinanten kan namelijk invloed worden uitgeoefend om de implementatie van SWPBS te bevorderen.

Om in kaart te brengen wat de teams DV2 nodig hebben om van initiële implementatie naar volledige implementatie te gaan worden semigestructureerde interviews afgenomen om specifieker in te gaan op de informatie die uit de digitale vragenlijst naar voren is gekomen. De interviews worden afgenomen bij drie docenten per team, negen docenten in totaal. Op basis van beide vragenlijsten en de interviews kunnen aandachtspunten geformuleerd worden en aanbevelingen gedaan worden richting de stuurgroep om de interventie te verbeteren of implementatiestrategieën te ontwikkelen om de implementatie van SWPBS te bevorderen.

Meetinstrumenten

De mate van implementeren van SWPBS in de teams zal gemeten worden door middel van de vragenlijst TFI-NL: Tiered Fidelity Inventory (Nederlandse versie) (Algozzine et al., 2019). Met de TFI-NL wordt op een valide, betrouwbare en efficiënte manier gemeten of een school de kenmerkende elementen van SWPBS implementeert. Voor het onderzoek wordt alleen gebruik gemaakt van Tier I. Binnen Tier I wordt gekeken naar universele interventies binnen de hele school. De TFI-NL voor Tier I bestaat uit 15 items. Voor ieder item geeft het team aan in hoeverre het geïmplementeerd is door een score te geven van 0 (niet geïmplementeerd), 1 (gedeeltelijk geïmplementeerd) of 2 (volledig geïmplementeerd). Voorbeelden van kenmerken zijn 'Team samenstelling', 'Deskundigheidsbevordering' en 'Jaarlijkse evaluatie'.

Om te onderzoeken welke factoren de implementatie van SWPBS bij de opleidingen DV2 bevorderen en belemmeren, maken we gebruik van een verkorte versie van het Meetinstrument voor

Determinanten van Innovaties (MIDI) (Fleuren et al., 2014). Een digitale vragenlijst wordt uitgezet middels Microsoft Forms. Bij het opstellen van de vragenlijst dient een topiclijst als leidraad, welke gebaseerd is op determinanten met betrekking tot de innovatie, de gebruiker en de organisatie. Voorbeelden van de topics met betrekking tot de interventie zijn: procedurele helderheid, juistheid en compleetheid. Voorbeelden van de topics met betrekking tot de gebruiker zijn persoonlijk voordeel/nadeel, uitkomstverwachting en kennis. Voorbeelden van de topics met betrekking tot de organisatie zijn vervanging bij personeelsverloop, financiële middelen en tijd.

Om inzicht te krijgen wat nodig is om van initiële implementatie naar volledige implementatie te gaan worden semigestructureerde interviews afgenomen bij docenten om specifiek in te gaan op de informatie die uit de TFI en de digitale vragenlijsten naar voren is gekomen. De interviewvragen worden opgesteld naar aanleiding van deze resultaten.

Verwachte opbrengsten

Beoogde resultaten door borging van SWPBS:

- Behalen van een score van 70% op de totaalscore van de TFI Tier 1, wat aangeeft dat SWPBS adequaat wordt geïmplementeerd bij de drie teams DV2.
- De drie teams DV2 hebben een positief schoolklimaat gerealiseerd waarin sociaal gedrag wordt bevorderd, gedragsproblemen worden voorkomen en het leren wordt bevorderd.
- Alle docenten van de drie betrokken teams zijn geprofessionaliseerd op het gebied van pedagogisch handelen.
- De drie teams DV2 zijn meer datagestuurd gaan werken en maken gebruik van beschikbare data over schoolaanwezigheid, voorlopig studieadvies (VSA)/bindend studieadvies (BSA) incidentregistraties en voortijdig school- en opleidingsverlaten (VSV en VOV) om hun pedagogisch handelen aan te passen.
- Er is een nog stevigere verbinding tussen de drie opleidingen Dienstverlening door intensieve samenwerking, waardoor leerervaringen op alle vlakken gedeeld worden en onderwijs deels Dienstverlening-breed ingericht wordt.
- Kennis en ervaringen met het implementeren van de interventie SWPBS worden gedeeld binnen en buiten ROC van Twente (bijvoorbeeld door presentaties voor docenten en management tijdens ROC van Twente Kennisfestival, studiedagen en teamoverleggen; presentatie op een congres zoals ResearchED of landelijke practoratendag; en een publicatie in een vaktijdschrift zoals ProfielActueel).

Literatuurlijst

- Algozzine, B., Barrett, S., Eber, L., George, H., Horner, R., Lewis, T., Putnam, B., Swain-Bradway, J., McIntosh, K., & Sugai, G. (2019). School-wide PBIS Tiered Fidelity Inventory. OSEP Technical Assistance Center on Positive Behavioral Interventions and Supports
- Bertram, R. M., Blase, K., Shern, D., Shea, P., & Fixsen, D. (2011). Implementation opportunities and challenges for prevention and health promotion initiatives. Alexandria, VA: National Association of State Mental Health Directors.
- Bertram, R. M., Blase, K. A., & Fixsen, D. L. (2015). Improving programs and outcomes: Implementation frameworks and organization change. *Research on Social Work Practice*, 25(4), 477-487.
- Daamen, W. (2015). *Wat werkt bij het implementeren van jeugdinterventies*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Duda, M., Penfold, A., Wernikoff, L., & Wilson, B. (2014). *Make "it" happen: Using implementation science with Wilson programs*. Oxford, MA: Wilson Language Training Corp.
- Fixsen, D. L., Naoom, S. F., Blase, K. A., Friedman, R. M., & Wallace, F. (2005). *Implementation research: A synthesis of the literature*. Tampa, FL: University of South Florida, Louis de la Parte Florida Mental Health Institute, The National Implementation Research Network.
- Fixsen, D. L., Blase, K. A., Naoom, S. F., & Wallace, F. (2009). Core implementation components. *Research on Social Work Practice*, 19(5), 531-540.
<https://doi.org/10.1177/1049731509335549>
- Fixsen, D.L., Van Dyke, M.K., & Blase, K. A. (2024). Is implementation science a science? Not yet. *Frontiers in Public Health*, 12, 1454268.
<https://doi.org/10.3389/fpubh.2024.1454268>
- Fleuren, M.A.H., Wiefferink, C.H., & Paulussen, T.G.W. (2014). Towards a measurement instrument for determinants of innovations. *International Journal for Quality in Health Care*, 26 (5), 501-510. doi: 10.1093/intqhc/mzu060
- Fleuren, M. A. H., Paulussen, T. G. W. M., Van Dommelen, P., & Van Buuren, S. (2012). *Meetinstrument voor determinanten van innovaties (MIDI)*. Leiden: TNO Innovation for life.
- Groenenberg, R., & Hermanussen, J. (2012). *Docent in mbo niveau 1 of 2, een vak apart*. Expertisecentrum Beroepsonderwijs.
- Kennisrotonde. (2018). *Bevordert de inzet van Schoolwide Positive Behavior Support (SWPBS) het studiesucces van studenten in het mbo?* (KR. 418) Kennisrotonde.
- Leeuwen, van E., Albrecht, G., & Vinkenvleugel, M. (2012). Schoolwide Positive Behavior Support (SWPBS): een succesvolle aanpak van gedrag op school – een beschrijving van de aanpak en richtlijnen voor implementatie. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek* (51), 432-442.
- Nelen, M., Das, T., Blonk A., Reijnders, I., Baard M., Leeuwen van E., & Albrecht, G. (2016). De vijf pijlers van SWPBS anno 2016. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek* (55), 484-493.
- Nelen, M., Blonk, A., Scholte, R., & Denessen, E. (2020). School-Wide Positive Behavior Interventions and Supports: Fidelity of Tier 1 Implementation in 117 Dutch Schools. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 22(3), 156–166.
- NIRN (2013). Active implementation frameworks
Chapel Hill, NC
- Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (SBB) (2020). *Adviesrapport niveau 2*. SBB
- Inspectie van het onderwijs (2020a). *Effectief mbo-2 Samenwerkend resultaat behalen*. Inspectie van het onderwijs
- Inspectie van het Onderwijs. (2020b). *Meer nodig dan een bevlogen docent voor kwetsbare groepen leerlingen en studenten*. Inspectie van het onderwijs
- Onderwijsinspectie (2019) *De staat van het onderwijs 2019*. Inspectie van het onderwijs